ÇINARALTI

Sayı : 50

Kuru: 15

MİLLİYET DERGİLER

AFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUA

BU SAYIDAKİLER:

Hasan Tahsin	Yusuf Ziya Ortaç
Biz küçük bir millet değiliz	H. E. Erkilet
Canavar ve kahraman	Peyami Safa
Sevin gönül sevin! (şiir)	Elmas Yıldırım
İki suale cevap	İbnül Emin M. [illegible]
Adsız kahraman (şiir)	Salâhattin Ertürk
Güzellerin yanında boş durulmaz (şiir)	Süreyya Endik
Siz de gitmeyin sakın	Halide Nusret Zorlu
Bir Uygur efsanesi	Hüseyin Namık Or[illegible]
Yalova (şiir)	Edip Ayel
Ümit (şiir)	Emin Ülgener
Dilimizin bilim sözleri	M. Nermi
[illegible] Selim Giray Han	Dr. A. Zihni Soys.
[illegible]fer [illegible]ecesi (şiir)	Dündar Akünal
Göç (milli roman)	Yusuf Ziya Ortaç

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

ÇINARALTI

İkinci cildi tamam oluyor !

Çınaraltı mecmuasının ikinci cildi, iki sayı sonra tamam oluyor. İkinci cildimiz de güzel, sağlam bir kapak içinde satışa çıkarılmak üzeredir.

İkinci cildin bedeli, taahhütlü posta ücretile beraber (425) krş.

Pek az miktarda bulunan ikinci cilt için siparişlerinizi şimdiden yapmanız rica olunur

Davul Zurna!

Yazan: Yusuf Ziya Ortaç

Yusuf Ziya Ortaç, yirmi yıldır yazdığı fıkraların en güzellerini seçerek «Davul Zurna» ismi altında toplamıştır. Nefis bir kâğıda, itina ile basılmakta olan bu kitapta, millî ruhun en güzel Türkçe ile canlandırılmış örneklerini bulacaksınız

Basan : Semih Lütfi Kitabevi

ADEMİ İKTİDAR VE BELGEVŞEKLİĞİNE KARŞI

FORTOBİN

S. ve İ. MUAVENET VEKÂLETİNİN RUHSATINI HAİZDİR

HER ECZANEDE BULUNUR POSTA KUTUSU 228

REÇETE İLE SATILIR

NEVROZİN

Nevralji, kırıklık ve bütün ağrılarınızı derhal keser.

İcabında üç kaşe alınabilir

Taklitlerinden sakınınız

Yağmur mevsimi!

Eylûl, yağmur ayıdır. Fakat 15 Eylûl, nice talihlilerin kesesine bereket yağdıracaktır: Çünkü

MİLLÎ PİYANGO

o gün çekilecektir.

Basıldığı Yer : Cumhuriyet Matbaası - İstanbul

Sahibi ve Neşriyat Müdürü: ORHAN SEYFİ ORHON

HAFTANIN TARİHİ :

Millî Şefimizin Samsunlulara Hitabesi

«... Hiç unutmamalıdır ki vatanımızın selâmeti her şeyden evvel kuvvetimize, fedakârlığımıza, hazır olmamıza bağlıdır. Dünyanın bugünkü halinde vatanımızın bir taarruzauğraması ihtimali için hiç kimseden şüphe etmeğe hakkımız yoktur. Ancak bu, bugünkü vaziyettir. Yarınki vaziyetin ne olacağını kimse keşfedemez.

«Samsunlular, aziz vatandaşlarım,

Ankaradanberi dört beş vilâyetimizin çalışkan halkı arasından geçerek Samsuna geldim. Sizi iyi gördüm. Sıhhatiniz, neşeniz, çalışkanlığınız merkezde ve kazalarda pek iyi idi.

Samsuna gelinciye kadar köy enstitülerinden üçünü gördüm. Kız ve erkek köylü çocuklarımız hem müesseselerini koruyorlar hem de ileride ifa edecekleri yüksek vazifeleri için hazırlanıyorlardı. Yapıcı, çare bulucu, çalışkan bir ruh bu enstitülerin hayatına hâkim olmuştur. Bu durumu görmekten pek memnun oldum, pek ümitliyim. Türk kızlarının müstesna haysiyeti ve ciddi vazife severliği bütün memleketlerimizde olduğu gibi köy enstitülerinde de göze çarpmaktadır. Öğretmenler ve enstitü müdürleri Türk köyünün geleceğini sağlam temellere istinat ettirmek için aşk ile çalışıyorlar. İktidarlı, fedakâr ve vatansever köy öğretmenleri yetiştirmek enstitülerin mukaddes emelleridir. Şüphe yoktur ki enstitü öğretmenlerine ve müdürlerine düşen vazife hepimiz için, her vatansever için imrenilecek, heves edilecek bir vazifedir. Şimdiki tutumları iyi netice alacağımız ümidini bende çok kuvvetlendirdi. Köy enstitüleri hakkındaki bu müspet görüşlerimi vatandaşlarıma söylemekten zevk alıyorum.

Vatandaşların gayreti

Geçtiğim yerlerde gördüğüm iyi şeylerden biri de her tarafta harman yapmak için gayretle çalışılmasıdır. Harman çabuk bitip mahsul elimize geçince bir çok sıkıntılar süratle, ortadan kalkacaktır. Şimdiki harmanda ehemmiyetli olan bir nokta, hükûmetin satın alacağı yüzde 25 lerin süratle teslim edilmesidir. Vatandaşlarımı umumi olarak hükûmet hissesini vermek için yürekten istekli ve gayretli buldum. Memleketin selâmetini koruyan Cümhuriyet ordularının hudutları beklemesinin ehemmiyetini vatandaşlarım pek güzel kavrıyorlar. Memleket içinde umumi işleyi ihtiyaca göre düzenlemek için hükûmetin elindeki erzak stokunun bulunmasının münakaşa götürmez bir lüzum olduğunu bütün memleket takdir etmiştir. Ümit ediyorum ki eylûl ortasına kadar yeni harmandan hükûmet hissesinin alınması büyük kısmı itibariyle bitmiş olacaktır.

Yurttaşların şikâyetleri

Aziz vatandaşlarım,

Her yerde temas ettiğim yurttaşlardan temenniler arasında şikâyetler de dinledim. Bizim idaremiz gibi halk idaresi hüküm süren bir memlekette vatandaşlarımın kolaylıkla her arzusunu ve her derdini söylemesi tabi insam fazla müteessir edecek hiç bir mevzu yoktur. Ya esaslı tedbirler alınmıştır ve bunların zamanla semeresi görülecektir, yahut kolaylıkla düzelmesi kabil olan hatalardan bahsedilmiştir, yahut da bazı vatandaşlarım kendilerinin yanlış anlayışlarından dolayı şikâyetçi olmuşlardır. Düzelmesi lâzım olan hatalar için Cümhuriyet Hükûmeti her yerde tedbir almağa çalışıyor. Yanlış şikâyetleri de derhal tashih etmek yine hükûmetin vazifesidir. Meselâ, bazı vatandaşlarım fena mahsul, tohumluk ihtiyacı gibi türlü vesileleri ileri sürerek hükûmete satılacak yüzde 25 lerin kendi köylerinden alınmamasını

Millî Şefimiz İsmet İnönü

istiyecek kadar ileri gitmemişlerse de hiç olmazsa bu yüzde 25 lerin yerlerinde bırakılmasını talep etmişlerdir. Bazı yerlerde de mahsulün fazla tahmininden dolayı hükûmet hissesinin fazla tesbit edildiğini söylediler. Parasiyle hükûmete, mahsulün yüzde 25 ini teslim ettikten sonra fazlasını serbest satabilmek gibi müstesna bir kolaylığın kadrini bilmiyen bu şikâyetleri derhal tashih ettirdim. Vatandaşla hükûmetin karşılıklı vazifelerinin iyi ve doğru yürekle ciddi olarak yapılması lâzım geldiğini öğretmeğe çalıştım. Böyle hatalı zihniyetlere sapılmış olan pek mahdut yerlerde yanlış düşünüşleri düzeltirken vatandaşlarımın yürekten bana yardım ettiklerini görmekten çok memnun oluyordum.

Yeşilırmak üzerindeki çalışmalar

Bu seferki seyahatimde su işlerimizin büyük mikyasta bir gelişme devrinde olduğunu tesbit ettim. Yeşilırmak, muhtelif vilâ- Çarşambada sahile kadar Yeşilırmak üzer muhtelif ameliyeler ve hazırlıklar vardır. zılırmak da Bafra mıntakasında bütün n nasile Cümhuriyetin iradesine ramedi yolundadır. Türk mühendislerinin vatan larını faydalı kılmak için büyük bir aşk çalıştıklarını görmek insanı çok sevindiri

Malaryaya karşı mücadele

Biliyorsunuz ki teknik öğretim pro mında Samsuna önemli bir vazife verilm tir. Burası yeni teknik durumumuz iç başlıca bir merkez olacaktır. Vekâletle hazırlıkları ciddi bir takip ile ilerletilmel dir. Bütün bu işler arasında vatandaşlar Malaryaya karşı mücadele etmek için hü mete her zamandan fazla yardım etmele tavsiye edeceğim. Bol mazot ve kinin ile kadar sulak arazide yapılan mücadele hü senelerinde çok sıkıntıya uğruyor ve daha uğrıyacaktır. Onun için hükûmetin bul leceği mahdut vasıtalardan daha geniş ne celer almak için halkın sıhhiye teşkilâtım çok yardım etmelerine ihtiyacımız varc Ufak ihmaller yüzünden sakınılması k olan zararlara uğrarsak çok müteessir o cağız. Mücadele teşkilâtının gayretleri hu kın anlayışlı ilgisiyle kolaylaştırılmalıdır.

Kanlı muharebeler devam ediyor

Vatandaşlarım,

Sözlerimi bitirirken bir noktaya ayr dikkatinizi celbedeceğim. Geniş bir çalı hayatına o kadar dalmış bulunuyoruz ki g diğim yerlerde bazan vatandaşlarımı c yanın ateş içinde bulunduğundan haberli gil gibi buldum. Bu yaz muharebeler bi yeryüzünde çok geniş ve çok kanlı ol devam ediyor. **Biz, insanlığın bu elem ve emsalsiz felâketini hüzünle ve ibretle seyre diyoruz.** Fakat hiç unutulmamalıdır ki tanımızın selâmeti her şeyden evvel kuvve timize, fedakârlığımıza, hazır olmamıza bağ lıdır. Dünyanın bugünkü halinde vatanımı bir taarruza uğraması ihtimali için hiç kim seden şüphe etmeğe hakkımız yoktur. Anc bu, bugünkü vaziyettir.

Uyanık ve dikkatli bulunmalıyız

Yarınki vaziyetin ne olacağını kim keşfedemez. Bu sözlerim, sırf kendi aram da bir konuşma olarak ve kendi emniyetim için uyanık ve dikkatli bulunmamızı hatır latmak için söylenmiştir. İstihsal için imar için geniş mikyasta çalışırken selâmeti miz ve müdafaamız için uyanık ve dikk bulunmak hususiyle ordularımızı kuvvetli iç durumumuzu nifaksız, sağlam tutmak gözümüzün önünden ayrılmamalıdır.

Aziz vatandaşlarım,

Hepinizi candan sevgilerle selâmla Sizinle konuşmaktan, gördüklerimi ve düşün

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 50 — Cumartesi — 5 Eylül 1942

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krs. — Cilt : 2

Hasan Tahsin

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

Hepimizin hayatında, dost, akraba, komşu, arkadaş bir Hasan Tahsin vardır belki. Fakat, hepimizin müşterek Hasan Tahsinini, tek Hasan Tahsini, millî Hasan Tahsinimizi tanıyor musunuz?

Hayır, tanımıyorsunuz elbet. Nereden tanıyacaksınız ki, yirmi dört yılın tarihinde onun adı yoktur. Şairler, onun destanını yazmadı. Fırçalar onun kanile kızarmadı ve heykeltıraşlar, ebedî Hasan Tahsinimizi mermere işlemediler.

Onu, babalarımız bilmiyor, biz duymadık ve çocuklarımız tanımıyacak!

İnkılâbın apartımanlı kahramanları ve milyoner idealistlerinden iğrenen millî hafızayı, Hasan Tahsinin mübarek hâtırasile yıkayalım :

Hasan Tahsin, «Kordon rıhtımına çıkan Yunan Efzun alayının başındaki mangaya revolverle ateş ederek ilk silâhı patlatan ve orada vatan için ölen genç fedai» dir. [*]

Bir orduya karşı tek adam!

Schopenhauer: «İnsanın, bütün hayat boyunca elde edeceği en yüksek vasıf, kahramanlıktır.» der.

Hani bu kahramanın şehit düştüğü yerde yükselen heykeli?..

İstikbale şekil verecek nesillere bu örnekleri göstermezsek, çocuklarımızdan nasıl şikâyet edebiliriz?

Kahramanlıklar, kahramanlarile beraber toprak oldukça, kazanç zekâsı, fikir zekâsını yenmekte devam edecektir.

Yusuf Ziya ORTAÇ

[*] İstiklâl savaşında Garp cephesi nasıl kuruldu? Yazan: Tekirdağ mebusu Rahmi Apak.

207

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLİ KÜTÜPHANE

Sayı 50, 5 4 1 942

Biz Küçük Bir Millet Değiliz

Yazan:
Emekli General
H. E. ERKİLET

Çoktanberi raslamadığım bir tanıdık anlatıyordu: — Bu harpte çok büyük israflar ve yıkıntılar oluyor. Her gün batan vapurlar, harap olan mamureler, su gibi sarfolunan petrollar, harp cephanesi ve harp malzemesi haline gelerek yok olan ham maddeler o kadar büyük yekûnlar tutuyor ki, insanın bunları düşününce ve harbin daha çok uzayabileceğini akla getirince dünya medeniyetinin korkunç bir iflâsa doğru gittiğine hükmetmemesi kabil olamıyor. En sonda, geçen umumi harbin ziyanları ve felâketleri, yeni savaşınkiler yanında gölgede kalacak. Bütün dünyada, belki yarım asırda sarfolunan insan ömrü ve enerjisi şimdiki devler harbinin savaş alanlarında bir günde heder olup gidiyor.

Bu sebeplerle insanlık asıl harpten sonra, büyük siyasi ve içtimai krizler geçirecek ve tahammülü pek güç olacak müthiş iktisadi sıkıntılar çekecektir. Bu harp sonrasının insanlığa vereceği ıstıraplar yanında geçen harbin sıkıntıları ehemmiyetsiz kalacaktır...

Dostumun sözünü kestim: — Ama ben o kanaatteyim ki bu harp, nasıl neticelenirse neticelensin bizim için hayırlı olacaktır. Biz Türkler, bu harbi istememek ve ona katışmamakla beraber neticede ziyanlı çıkmıyacağımıza emin gibiyim. Filvaki harp olmaması için Türkiye kadar, candan milletlerarası gayret ve fedakârlıklarda bulunmuş az devlet vardır. Çünkü, asırlarla süren meşum harpler yüzünden o derece zarar görmüş ve felâketlere uğramıştır ki, kalkınmak için uzun bir sulha muhtaçtı. Bundan dolayı Türkiyenin sulh gayretleri şüphesiz sahihti.

Her şeye rağmen dünya harbi bir olay olmuştur. Bizim bugüne kadar ondan uzak durabilmemiz şüphesiz, bir muvaffakıyettir. Bununla beraber kati bir lüzum ve zaruret halinde bizim de bu harbe katılmamız mümkündür. Hem de harp ateşi çok yakınlarımıza kadar gelerek etrafımızı sarmak istidadını göstermektedir. Çok ciddi ve nazik günler yaşadığımız ve daha çetin anlar geçireceğimiz muhakkaktır. Fakat neticede öyle büyük ve esaslı değişiklikler olacaktır ki bu dünya savaşından diri ve kuvvetli bir millet olarak çıkacağımıza haklı olarak inanmak lâzımdır.

Bu sefer dostum sabırsızlandı: — Peki ama bu harbin sonunda hangi taraf galip olursa olsun, büyük güçlükler ve yoksunluklar içinde, bambaşka esas ve nizamlarla yeniden kurulacak bir dünyada küçük milletlere varolmak, söz söylemek ve kendi bildiği gibi yaşamak hakkı kalacak mı?!. Harpten sonra, çok muğlâk ve çetin bir yaşama mücadele alanı halini alacak olan Avrupada ve Asyada, hattâ bütün dünyada küçük zümreler, kendi yurtlarında kendi bildikleri ve istedikleri gibi siyasi, milli ve iktisadi bir istiklâl ve hürriyet nizamı kurmak, bunu yürütmek ve korumak kudret ve imkânında bulunabilecekler mi?!

Hemen cevap verdim: — Harpten sonra ne olacağını ve hangi tarafın ne gibi şartlarla galip geleceğini bilemem. Ama biz, Türkler, küçük bir millet değiliz. Bugün en az 50 milyonluk eski ve büyük bir milletiz. Binlerle yıllık tarihimiz, eski bir medeniyetimiz var. Kauçuktan altına, petrolden kömüre, pamuğa, en âlâ demire, hububat ve bakıra, plâtine, kroma, kalaya kadar her türlü ham maddeyi büyük miktarlarda veren, türlü hububat ve zahire yetiştiren, nihayetsiz ve hesapsız hayvan beslemeğe müsait muazzam yaylâları olan geniş, zengin bir yurdun sahibi olan bir millet küçük olamaz. Bilâkis, eski dünyanın en büyük milletinden biri biziz.

Dostumun vatan ve millet severliğinin kuvvetli olduğunu biliyordum. Onun, aynı zamanda taassup derecesinde de bükülmez bir hamiyeti vardı. Fakat İstanbulun, nihayet Anadolunun dışında düşünmeğe alışık değildi. Vaktile Asya, Avrupa ve Afrikada dünyanın en büyük imparatorluklarını kuran Türklerin hâlâ yer yüzünde ve kendi ulu yurtlarında, aynı dili konuşan ve aynı kan ve kültürü damar ve ruhlarında taşıyan muazzam ve şuurlu bir millet kütlesi halinde yaşadıklarını hatırladığı andan itibaren eminim ki o da Türklüğün muazzam ve haklı dâvasını kavrayacak ve artık onu düşünmekten ve onun için duyarak çalışmaktan bir an geri durmıyacaktır.

Dostuma dönerek şunları söyledim: — Büyük bir millet olduğumuza şüphe olmamakla beraber, biz diğer milletlerin, hattâ sayıca çok az olanların bile, haklı milli dâvalarına hürmet ederiz. Yani, büyük milletiz diye diğerlerini yutmak duygu ve hevesini içimizde beslemiyoruz. Bir milletin en aziz şeyi onun istiklâl, şeref ve hürriyetidir. Bunlar bir ulusun elinden alındıktan sonra, ona her ne verilse artık fayda vermez. Diğer milletlerin istiklâl ve hürriyetine, ve milli varlıklarının korunmasına bu derece riayetli ve dikkatli olan uyanık bir millet bizzat kendi dâvalarile nasıl candan ilgili olmaz!. Bir milletin değil büyük bir kısmı hattâ az bir miktarı bile yabancı hüküm ve esareti altında bulunduğu müddetçe, şuurlu bir millet nasıl rahat eder ve yüzü nasıl güler?! Neme lâzımcılıkla, bencilikle ve dar görüş ve düşüncelerle hiç bir milletin gemisi bu muazzam ve fırtınalı deryada kurtuluşun doğru yolunu bulamaz. Sakınmak ve ağır davranmak lâzım ve doğru olmakla beraber icabında cesaret te ister. Yerinde ve zamanında öz vermeden kazanç temin etmek kumar gibi tesadüflere bağlıdır.

Dostumun gözleri artık bende değil uzak ve geniş ufuklarda idi. O ufuklar ki onlara varmadan Türklüğün rahat, emin ve kuvvetli olamıyacağına dostum da artık inanmıştı. Fakat bir şüphe onun zihnini hâ kemiriyordu: «Fen ve hilkatin bu derece ileri gittiği ve harikalar yarattığı bir devirde karada tanklar, havada uçan kaleler ve denizlerde yüzen muazzam gemiler yapamıyan bir millet türlü sanayi ve marifet devleriyle nasıl yarışır?!.» Dostum haklı idi. Fakat milletin hayat, beka, büyüme ve gelişme temellerini onun milli şuur ve vicdan taşıdığı nüfusu, kuvvetli ırkından miras aldığı müstidat ve kabiliyetleri velhasıl eski ve yeni tarihinden edindiği milli enerjisi teşkil eder. Bu temellerle kuvvetli bir milli seciyeye dayanmıyan cemiyetler, ve uluslar teknik sanayide ne derece ilerlemiş olursa olsun buz üzerinde oynanmış bir yazıdan farklı değildirler.

Türk milletinin binlerle yıldızı dünyanın en büyük ve en medeni imparatorluklarını defalarla kurabilmesi, aynı zamanda bunca badire ve felâketlere göğüs gererek hâlâ ayakta durabilmesi, onun sağlam temelli, sağlam bir yapı olmasından ileri gelir. Teknik, bilgi ve metot cihetleriyle Türk ulusunun bugün pek çok ve hattâ korkunç eksikleri olduğu muhakkaktır. Fakat milli aşk, milli bir vicdan ve heyecanla devamlı ve metotlu bir çalışma sayesinde bu eksiğin bir iki göbekte tamamlanacağına şüphe edilemez. İşte Japonlar, bu hususta gözümüzün önünde yaşıyan bir misaldir. Bugün terakkinin şahikalarında gördüğümüz milletler de bu yerlere ancak devamlı ve metotlu bir çalışma sayesinde varmışlardır. Yarım asır evvelki Japonlar, bir çağ önceki Amerika, birkaç yüz yıl evvelki Fransa ve ve Almanya ne idi?! Velhasıl Avrupa ne halde idi?!. O çağın sonunda biz İstanbulu kaba ve vahşi hücumlarla değil, o zaman Bizansla beraber bütün Avrupanınkine üstün kültür ve teknoloji sayesinde zaptettik ve ancak aynı sebep ve kuvvetle bütün Avrupa milletlerini yenerek atlarımızı Vistül'de suladık, muntazam ordularımızla Viyanayı muhasara ettik, donanmalarımızı uzun zaman Akdenize hâkim kılabildik. Demek ki, ırki istidat ve seciyemiz kandan gelen bir kuvvet ve kudretimiz vardır ve bunlar terakkinin en yüksek noktalarına kadar çıkarak sulh ve medeniyet alanında en büyük işler görmemize yardım edecek temellerdir. İlim ve teknik ise kazanılarak sonradan eklenebilecek unsurlardır. Bu sebeple istikbale iman ve ümitle bakabiliriz. Türk milletinin nihayet kurtularak ve birleşerek bir gün dünyada sağlam bir terakki ve barış âmili olacağına şüphe etmemeliyiz. Bunu ummak, beklemek ve ona çalışmak tabii bir hakkımızdır. Elverir ki, kendimizin doğru ve haklı bir dâvamız olduğuna yine kendimiz inanalım ve milli dâvamızı benimsiyerek kazanmağa çalışalım. İşte bütün mesele budadır.

H. E. ERKİLET

Canavar ve Kahraman

Yazan : Peyami SAFA

İsterik Yahudi karısı, bugünkü cihan harbi önünde, uzun tırnaklarile saçlarını yolarak haykırır:

— Medeniyet yıkılıyor, insanlık mahvoluyor, bu ne barbarlık, bu ne canavarlık!

İsterik olmasa bile, kadın olmasa bile, onun böyle düşünmekte ve böyle cıyaklamakta neden mazur olduğunu biliriz; fakat harpten evvel Fransada, İngilterede, Amerikada yığın yığın sulh esrarkeşleri yetiştiren ve nihayet Fransayı çökerten bu Yahudi propagandasını Türklerin ağzından da işitince şeametler sezmiş gibi ürperiyoruz.

Hiç bir Türk, şu veya bu harbin, kısaca harbin canavarlık olduğunu ve medeniyeti yıktığını söylemeğe izinli değildir. Çünkü bundan, bütün tarihi fetihlerle dolup taşan Türkün canavar olduğu ve medeniyetler yıktığı neticesi çıkar.

İstanbul fethinin beş yüzüncü yıl dönümünü kutlulamağa on bir sene evvelden hazırlanıyoruz. Türk ve Türkiye tarihinde hiç bir zaferi selâmlamağa bu kadar erken başlanmamıştır. Devlet ve millet, ancak Fatihin torunlarına yaraşan bir davranışla, hiç bir işinde on bir sene evvelden göstermediği hassasiyeti bu dâvada iliklerine kadar duyuyor. Niçin? Fatih bir canavar mıydı? Kokmuş Bizansın bel kemiğine son tekmeyi vurduğu için bir medeniyet mi yıkmış, yoksa Rönessans gibi yeni bir medeniyetin doğmasına lâyık zemin mi hazırlamıştır?

Harp insanlık için bir felâketse ve kahramanlık canavarlıksa Türk tarihi başlan başa canavarlık tarihidir: Cengizin ve Timurlengin hatırasına işeyiniz, Yavuzun hâtırasına tükürünüz, Barbarosun türbesini yıkınız, Fatihin heykelini yapacağınız yerde sandukasından kemiklerini çıkararak İstanbulun köpeklerine dağıtınız!

Bırakalım, harbin canavarlık olduğunu Fatihin değil, son Bizans İmparatorunun torunları söylesin. Bu bir köle felsefesidir: Kahraman, esire canavar gibi görünür.

Nerede, ne zaman ve nasıl yapılmış olursa olsun, her harp bir istifa kasırgasıdır: Çürümüş, mukavemetini kaybetmiş, yıkılmak için sarsıntı bekliyen kıymetleri kökünden söker, boşlukta savurur ve tarihin uçurumuna fırlatıp atar. Zelzeleler de böyledir, buhranlar da böyledir, ihtilâller de böyledir. Bunların hepsi bir istifa zaruretinden, kıymetlerin tasfiyesi zaruretinden doğarlar.

Tarihin büyük çalkantıları yalnız miskinleri acındırır ve âcizleri kederlendirir. Hakikatte bu ne merhamet, ne keder; bu, korkunun ta kendisidir. Suratına insanlığın maskesini takar ve sesine düzme bir merhametin inliltilerini doldurur.

İnsanlığın tarihi büyük çalkantıların tarihidir. Kalbur üstü gelen milletlerin hepsi bu sarsıntıyı ve sarsıntıları geçirmişlerdir. Hiç bir kalbur sallanmadan elemez.

Romanın satvetine karşı çıkan hıristiyanlığın merhametinden ne doğdu? Harp, harp, yine harp! Merhamet bile acımağa devam edebilmek için harbetmeğe mecbur. Çünkü merhamet edebilmek için merhamete muhtaç olmamak lâzım; merhamete muhtaç olmamak için kuvvetli olmak lâzım; kuvvetli olmak için düşman kuvvetleri yoketmek lâzım. Merhametin felsefesi bile kuvvetin felsefesidir.

Ahmak sanır ki harpten galip de, mağlûp da perişan olarak çıkar. İki taraf da kan dökmüştür ve biribirinin ocağını yıkmıştır. Ahmak bilmez ki toprağın üstüne boşalan yağmur suları gibi insan kanı da yepyeni kıymetlerin tohumlarını sular ve ziyan olmaz. Bilâkis yaşamağa liyakatli milletler harbden halip de, mağlûp ta çıksalar yeni bir hayata varırlar. 1870 mağlûbiyeti Fransayı dürttü ve diriltti. 1918 mağlûbiyeti Türkiyeyi ve Almanyayı millî inkılâplarına kavuşturdu. Misâller yığın yığın.

Eğer harp ve medeniyet birbirinin düşmanı olsaydı bugüne kadar ya harp medeniyeti yahut medeniyet harbi ortadan kaldırmış olacaktı. Ne biri oldu, ne öteki. Bilâkis, harbin medeniyete verdiği taze hamlelere mukabil, medeniyetin de harbe daima yeni teknikler ve metotlar hediye ettiğini görüyoruz. Çünkü medeniyet yalnız konforun değil, mücadelenin de vasıtalarında bir tekâmül ifade eder. Tarih, bize milletlerin nasıl uyuduklarını ve horladıklarını, nasıl kaşındıklarını anlatmağa tenezzül etmiyor; bilâkis bize gösteriyor ki refah bile, konfor bile yeni bir mücadele için şart olan enerjiyi biriktirmeğe vasıtadır.

Her şeyin mümkün olduğu böyle günlerde hakikî canavarlık, bir memleketi sulh hayalleri içinde yüzdürerek harbe sokmaktır. Biz ise harp hakikati içinde sulhumuzu korumağa devam etmek zorundayız.

Peyami Safa

Sevin ! Gönül sevin

Dün yine bir müjde aldım uzaktan,
Gün doğunca bizim o yar gelecek...
Kurtaracak beni bu dertli çağdan,
Hal soracak, öz derdimi bölecek...

Uyanacak kuşlar onun sesinden,
Sıyrılacak doğma yurtlar yasından.
O geçtikçe dağların arasından,
Irmaklar coşacak, iller gülecek....

Dinecek gönlümü saran fırtına,
Bineceğim şahinlerin sırtına
Konunca karlı dağların ardına
Dostlar beni tanıyacak, bilecek

Sevin gönül, ahım duttu yağıyı,
Felek şimdi ona sundu ağuyu,
Şafak söktü, göreceğim doğuyu,
Sevin gönül sevin, ağyar ölecek...

Elmas YILDIRIM

İki suale cevap

Yazan : İbnül Emin Mahmud Kemal

Yirmi gündenberi devam eden rahatsızlığım esnasında aldığım mektuplardan ikisinde bazı meseleler soruluyor. Bunların ikisinde de adres yok gibidir. İsimlerden biri iğreti midir, nedir anlaşılmıyor.

En küçük adamların mektuplarına bile cevap vermek mutadım olmasa bu iki mektubu sepete atardım. İlme taalluk ettiği için cevap vermeğe mecburiyet hasıl oldu. Adres göstermiyen, yahut adresi okunamıyan mektup sahiplerinin, istedikleri cevabı «Çınaraltı» nda okumalarını münasip gördüm.

Bu mektuplardan birinde «H. Firuz» imzası vardır. Bu zat, mektubunu evin kapısından hizmetçiye verip «Ben, cevap almak için üç gün sonra geleceğim» demiş, hâlâ gelmedi.

Mektubunun hülâsası şudur:

«Son asırlarda yetişen meşhur adamlardan bazılarının hal tercemesi için en sağlam, en değerli kaynak olan Aptürrahman Şerefin «Tarih musahabeleri» ile Şemsüddin Saminin «Kamus-ül-Âlâm» ından başka basılmış, basılmamış mühim kaynakları ve bunların hepsi hakkındaki mütalâanızı bana bildiriniz.»

Mektep müdürlüklerinde ve mu[illegible]inde yarım asırdan ziyade [illegible]leketin irfanına hizmet eden Aptürrahman Şeref Efendi merhumun namını rahmetle yâdettikten sonra derim ki :

H. Firuzun «En sağlam, en değerli kaynak» dediği «Tarih musahabeleri» nin başında eserin sahibi «Yazılan şeyler, tetebbu mahsulü değildir. Ünvanından dahi anlaşıldığı veçhile sırf musahabe mahiyetindedir ve bildiklerim ve işittiklerimi hikâyeden ibarettir. Başlıca mehazım «Sicilli Osmanî» olmakla eseri mezkûrda görülen bazı zehullere ve sehivlere rağmen ekser tarihleri andan aldım.» diyor.

Gariptir ki bizzat eserin sahibi «Tetebbu mahsulü değildir» dediği halde zamanımızda — emeksiz, zahmetsiz — yazılan ve yazıcıların zu'munca «Muhalledatı ilmiye» den olan nice eserde «Tarih musahabeleri» mühim bir mehaz addedildiği gibi — galiba bu kabîl eserlerde görerek, yahut işiterek — H. Firuz da «En sağlam, en değerli kaynak» diye tavsif etmiştir.

Şemsüddin Sami bey, hayatını, ezvakını ilme vakfetmiş, son derece gayretli ve himmetli bir zat idi. Pek gençliğimde bir kere onu Erenköyündeki evinde ziyaret etmiştim. Sıcak bir odada başı ve ayağı çıplak, üstünde yalnız entari olarak «Kamüs-ül-Âlâm» ın son cildini yazıyordu. Çalışkanlığına gıpta etmiştim.

Eseri — Şarktan ziyade Garba taalluk etmekle beraber — kıymetlidir. Bir kişinin yalnız başına vücuda getireceği ansiklopedi, ancak bu kadar olabilir.

Bu eser hakkında Apturrahman Şeref efendi bir makalede «Sami bey, evvelce ana hazırlanmamış ve muhtaç olduğu Şark mehazlarını tedarik ile içlerinde yuvarlanmağa vakit bulamamıştı. Fransızca âsardan kolaylıkla istifade eylediği gibi tezakir şuaraları dahi elde ederek Şark şuarasının hemen kâffesini — zikri esami kabîlinden — dercetmiş, fakat tarih kitaplarımızı, bahusus yazma âsarı kâfiyen tetebbu edemediği gibi Şark ricalinin teracimin-de yaya kalmıştır. Umuma hizmet etmek emeli, kendisinde bir hevesi aculâne tevlidine ve ihtisası ve istihzarı olmıyan ilimlerde dahi kalem oynatmak teşebbüsüne bâis olmuştu.» diyor.

Doğru söze ne denir? Benim, buna başka bir söz ilâve etmeme lüzum yoktur.

Zamanımızda tarihe, teracimi ahvale dair yazı yazmak hevesi o kadar çoğaldı ki yazılan kitapları, risaleleri ve makaleleri okumak için insan, bütün evkatini hasre'se yine başa çıkamaz. O kadar müverrih, o kadar biyograf zuhur etti ve etmektedir ki bir kopist musannifin, lûtfen bana tevcih buyurduğu! «Biyograf» ünvanı şeref risanını elden kaptırayazarım vehmine düşeceğim geliyor.

Tarihî yeni eserlerden bir çoğunun musannifi, kendinden evvel ne kadar eser yazılmışsa münderecatını aynen yahut mealen naklettiği, çok defa da mehaz göstermeğe tenezzül etmediği görülüyor.

Tarihte ve teracimde nakil, zarurîdir. Fakat mehaz göstermeli ve eski malûmata — hiç olmazsa — biraz yeni malûmat ilâve etmelidir. Lâkin bu, ilme, tetebbua, ihtiyarı zahmete, vakte, nakde muhtaç.. Kolayca müellif olmak, yahut oldum zannetmek yolu varken kim uğraşır, kim zahmet çeker, kim vakit ve para sarfeder?

Hele benim naçiz eserlerimden sahife sahife, parça parça nakletmemiş yeni eser az görürsünüz. Ansiklopedilerde de benim yazılarımı bulursunuz.

Ben onları ne mihnetlerle, ne gayretlerle vücuda getirdim biliyor musunuz? Bir âlimin, bir siyasinin, bir şairin, bir hattatın, bir musiki üstadının tercemei haline dair malûmat almak, onun eserlerini, yazılarını görmek için kışın en şiddetli sabahlarında ilk vapurlarla Boğaziçinin müntehasına gittiğimi görenler, «Bu genç, kimbilir nenin arkasında koşuyor. ya dilber, ya simüzer arıyor» demiş olduklarında şüphe yoktur.

Şimdi — benim gibi — öteye beriye seğirtmeğe hacet kalmadı. Benim eserlerimi ve — emek mahsulü olan — diğer bazı eserleri masanın üstüne dizince az zamanda yastık büyüklüğünde mühim! bir eser meydana gelir. Sayın bay müellifi de koltuklarını kabartarak meydanı dâniştе gezer, tozar.

H. Firuz da müverrih, yahut biyograf olmak ve bu yolda eserler yazmak niyetindedir ki benden «Basılmış, basılmamış mühim kaynaklar» soruyor.

Benim kaynaklar haber vermeme ihtiyaç yok. Kütüphane defterlerini gözden geçirmek zahmetini ihtiyar etse aradıklarını bulur. Ben, ona — ilim namına — nasihat ederim ki: Kaynak arayıp, bulup çarpmağa değil, bizzat kaynak olmağa çalışsın. Babasından kalan mirası yiyenler, yahut Bayezitteki güvercinler gibi şunun, bunun attığı yemle karnını doyuranlar güruhuna katılarak kendi kazanmayıp başkalarının ihsanile geçinmek ne ise kendi uğraşmayıp mevcut eserlerin münderecatını nakletmek suretile müellif olmak da öyledir. Evvelce yazılanları — yeni bir malûmat ilâve etmeksizin — tekrar etmenin ne yazana, ne okuyana faydası olur. Bilâkis, kâğıt

tı olan şu zamanda o türlü eserler, âlemine zarar verir.

***

Diğer mektup, gayet kötü bir rekkeple kötü bir kâğıda yazılmış ığından okuyup maksadı anlayın-a kadar akla karayı seçtim. İmza- — eski elifba cüzülerindeki — argacık burgacık» tan daha karışık, uyana aşk ola.

Adres var, fakat «Kadıköy» den şka kelimeler — kâğıt ve mürekke- murdarlığından — hassasını kay-tmiş. Bu zatlar, niçin böyle yapar-? Yazı okunmak için yazılır. Okun-adıktan sonra niçin yazmalı, başkala- niçin iz'aç etmeli?

Bu zat, İstanbulu bir hüsün perisi ver gibi severmiş. Hele Boğaziçinin afetine can verirmiş. Boğazın iki asında bugün mevcut, yahut na-evcut ne kadar yalı ve arsa varsa ki sahiplerinin isimlerini ve hüviyet-ini öğrenip resimli bir eser yazmak n pek derin ve engin! malûmatıma iracaat ediyormuş.

İyi amma, benim malûmatım o dar derin ve engin olmadığı gibi bu de öyle kolayca yazılır meselelerden ğildir. Oturduğumuz yerden Boğaz-ndeki yalıları söyleyip yazdırmak, nbuldaki evinden Marmaradaki va-runa kumanda eden kaptanın haline nzer. Her ne ise..

Bu zatın teşebbüsü takdire lâyık-. Ne fayda ki Boğaziçinde meşahire yalı kalmadı. Bazıları harap oldu, kıldı. Bazılarını sahipleri yıktırdılar. ndiki manzara, Boğazın eski halini enler için can acısıdır.

Yusuf Kâmil paşa ve zevcesi nep hanımefendinin Bebekteki eski tâbirle — kâşanei dilnişinleri kaç sene evvel hedmedildi. Zavallı ğaziçi bir daha öyle bir sahilhanei görmiyecektir. İçinde büyüdüğüm n hatırıma geldikçe ciğerim sızlar. unlar, şahsın değil, memleketin malı-r, memleketin ziynetidir, memleketin tihar edeceği giranbaha mebaniden-ir.

Köçe oğlu Agop efendinin, daha eride Aptülhak Mollanın, Şeyhislâm adettin efendinin, Hidiv İsmail Pa-nın, Hariciye Nazırı Âkif Paşanın, ustafa Reşit Paşanın, Anadolu sahi-nde de nice meşahirin yalıları gözü-üzün önünde yıktırıldı. O temiz, dil-ba sahiller kömür, odun depoları, ya-ut süprüntülük oldu.

Yananların, yıkılanların bari elde resimleri bulunsaydı, baktıkça müteselli olurduk. Ben, vaktile yalnız Boğaziçindeki değil, İstanbulda ve Üsküdardaki meşahir konak ve yalılarını ve medfenlerini envai zahmetle kaydetmiştim. Bugün onları bilen kalmadı. Mütareke musibeti esnasında evimi cebren işgal eden ecnebi askerler ve zabitleri tarafından — mükerreren söylediğim veçhile — nice nefîs ve nadir eşya ile beraber kitaplar, mecmualar, gazete koleksiyonları, torbalar dolusu evrakı mühimme ve kendi eserlerimin müsveddeleri arasında yalılar, konaklar ve medfenlere ait eserim de yağma edildi. Şimdi hafızamda ne kaldıysa sermaye ondan ibarettir.

Fakat şununla tadili teessür edebilirim ki zamanımızda tarihe müteallik eserler yazmağa her sınıf halk merak sarmış olduğundan, bahusus — yalnız ortaya koyduklarımızı kapmakta değil — daha iyilerini yapmakta da mahir olan nice müdekkik, nice musannif, nice münekkid bulunduğundan bunlardan biri bezli himmet ve sarfı marifet edip te yalılar ve konaklara dair bir eser yazsa onların müteveffa sahiplerile beraber bizi müteşekkir eder.

Amma siz diyeceksiniz ki: Evvelce telif edilmiş öyle eserler yok ki mehaz ittihaz, yahut başına sonuna bir kaç satır ilâvesile kopya etsinler de eser diye ortaya koysunlar.

Ben de derim ki: Asıl hüner her türlü mihnete katlanarak, para ve zaman sarfederek eser vücuda getirmektir. Ciddî eserler, — boyacı küpüne sokup çıkarır gibi — üç beş günde vücuda getirilemez. Yıllarca uğraşmak, usanıp bıkmamak, her türlü müşkülâta karşı durmak icabeder.

İşte böyle mesai mahsulü ve hayatın semeresi olan bir eser, başkalarının eserini çarpmağa tenezzül etmez. Başkalarının eserlerine mehaz olmak mertebesini ihraz eder, de ciddiyetini ve ilmî kıymetini en garezkâr hasit ve fasitlere bile itiraf ettirir.

Yıllarca benden istifade edenlerin bazıları, bilâhara nankörlük edip eserlerimi kıymetten düşürmeğe cüret etmek küstahlığında bulundukları için herkese her şeyi öğretmekten sakınıyorum. Bununla beraber bana mektup gönderip istimdat eden zat, şu satırları «Çınaraltı» nda okur da evime gelirse mümkün mertebe yol göstermeğe gayret ederim.

İbnül Emin Mahmud Kemal

Adsız Kahraman

Cenk ufuklarında şöyle göründü,
Meydana atını saldı kahraman.
İğmandan örülmüş zırha büründü,
Ordular içine daldı kahraman.

Karıştı toz duman er meydanında,
Alevler tutuştu yiğit kanında,
Küme küme düşman dört bir yanında
Attı nârasını, saldı kahraman...

Kır atlar, köpürdü yarışma ile,
Kılıçlar, bilendi vuruşma ile,
Yiğitler seçildi duruşma ile,
Yiğitçe kılıcı çaldı kahraman.

«Ya! Allah!» nârası sardı gökleri,
Zırh giymiş kaleler oldu yüz geri,
Bozuldu önünde gâvur askeri,
Göğsünden yaralar aldı kahraman...

«Heyyy! Dedi -bu heybet serhatlar aştı-
Dağ gibi devrildi kana bulaştı.
Ruhu, yüceleşti Hakka ulaştı,
Savaş meydanında kaldı kahraman...

Salâhattin ERTÜRK

Güzellerin yanında boş durulmaz !

Yâr saçların salıvermiş beline,
Türkü söyle kat dağların yeline!
Güzellerin yanında boş durulmaz
Dokunuver «bağlama» nın teline,

Yaylâlarda günde mevsim üç olur;
İl yanında yâr sarması güç olur;
Güzellerin yanında boş durulmaz
Durulursa bağışlanmaz suç olur.

Duman almış yaylâların yolunu
Gören olmaz şimdi sağın, solunu
Güzellerin yanında boş durulmaz
İnce bele dola artık kolunu

Süreyya ENDİK

DELHİDEN ÜSKÜDARA

Tefrika : 3

Yazan : BARKIN

Şimdi artık bu korkunç geceye kendimizi hazırlamak lâzım geliyordu. Arabaya tekrar girdim. Sabahtanberi otomobil sürmekten ve yarı gündenberi kazma kürekle çalışıp çabalamaktan her tarafım ağrıyordu. Tatlı bir yorgunluk ve gevşeklik bütün vücuduma yayılmağa başladı. Çantamızı açıp nevaleyi çıkardık ve oturup hepsini yedik. Yarına Allah kerim. Ne olacaksa zaten bu gece olacaktı.

Sonra portatif yatak takımını açtım. Hindistanda her yolcunun keten kılıf içinde böyle bir portatif yatağı vardır. Hindistanda bunsuz seyahat edilmez. Tirenlerde, istasyonlarda hemen bunları açarlar ve yolcuların yatıp uyumaları için yapılmış olan yerlere serip rahatlarına bakarlar. Mevcudu Emin Âli ile paylaştık. Ben iğreti mika perdelerin arasına bir yastık tıkadım, çünkü soğuk tahammül edilmez bir derecede idi.

Radyatörün suyu donacak diye korkuyorum. Altını açıp suyu salıversem yarın ne yapacağız? Daha bütün ümitler kaybolmadı ki! Düşündüm yarımşar saatlik fasılalarla makineyi bir kaç dakika çalıştırarak suyu biraz ısıtmaktan başka çare yok. Donmağı ancak böyle önliyebileceğim. Bütün makineyi radyatörle beraber örtmek de fena olmıyacak. Fakat böyle bir örtü nerede? Tehlikeli kar mıntakasını 5-6 saatte geçeceğiz diye Kâbilden benim arabanın ör üsünü de almamıştım. Böyle zamanlarda insan bir eşkıya gibi oluyor. Arabadan tekrar çıktım ve karşıdaki kamyonun üstüne kaplı tenteyi sökerek getirip radyatörün üzerine kapattım.

Hava açık, yarıya yakın ay da var. Hafif bir rüzgâr esiyor. Ama öyle soğuk ki tiz bir bıçak gibi değdiği yeri kesecek sanılır. Artık arabaya girdim ve oturdum. Şimdi tevekkül ile kadere boyun eğince dışarıdaki ölüm sükûnetini de hissetmeğe başladım. Etraf sessiz. Yalnız ara sıra bazı uluma sesleri geliyor. Yanımda oturan Mihr Ali'nin yüzünde korku ve heyecan var. Rengi sapsarı. Biraz sonra (Efendi sahip civarda kurtlar var!) dedi. Korkudan kalbim duracak gibi oldu. Kurtlar şimdi gelecek ve etrafımızı saracak gibi geldi. Bir kere yine üstat Emin Âli ile Bamyan dağlarında gezerken arkamıza bir iki kurt takılmıştı. O zaman görmüştüm ki kurtlar otomobilin sesinden ve ışığından ürküyorlar. Arasıra korne çalmağa ve fenerleri yakıp söndürmeğe başladım. Kornenin sesi gecenin sükûneti arasında vahşi bir çığlık gibi kopuyor, dağdan dağa aksederek zayıflıyor ve bir inilti gibi karanlıklarda boğulup gidiyor.

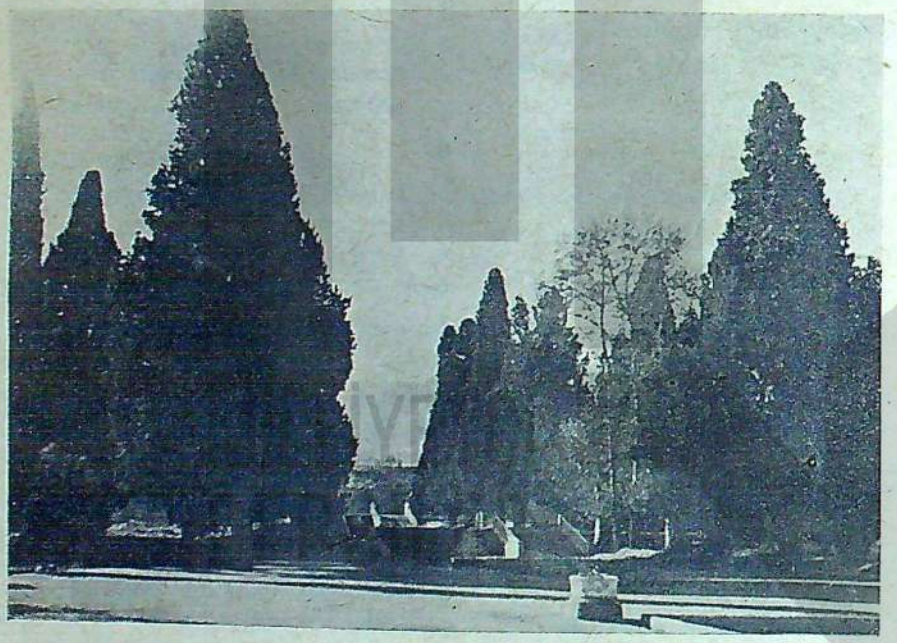

Nimle bağı, içindeki ömür görmüş servi ve çınarlarile cesim bir parktır.

Saate baktım, sabaha daha tam 11 saat var, 11 uzun saat! Acaba sabaha çıkacak mıyız? Yarım saatte bir makineyi çalıştırıyorum. Bu biraz sıcaklık da veriyor. Emin Âli arkada uykuya vardı. Bu uykunun pe tehlikeli olduğunu ve ebedi uykuya tatlı b giriş olduğunu bilirim. Uyandırıyorur uyutmuyorum. Artık konuşmuyoruz, yaşad ğımız ağır tehlike ve üçümüzün de içinc titreşen korku bizi sessiz yaptı. Bir aralı başım direksiyonun üstüne yıkılmış uyuy kalmışım. Böylece epey vakit geçmiş galib Çünkü kendime gelip de marşa bastığım za man makine güçlükle aldı. Biraz kımılda tayım dedim, baktım sol bacağım benim de ğilmiş gibi. İrademe tâbi değil, işlemiyo Hissi de kaybolmuş, taş gibi olmuş. T içerimden, derinliklerden bir korku ürpe rerek vücuduma yayıldı. Ellerim titriyor Mihr Ali'nin başı yana yıkılmış, uyuyor Ama rengi sapsarı. Bana ölmüş gibi geld Emin Âli de derin bir uykuya varmış, hor luyor. İkisini de uyandırdım. Mihr Ali'y bacağımı gösterdim, hemen anladı. Karl Hezara dağlarının bir çocuğu olduğundar böyle şeyler çok görmüş. Hemen ayakkabıyı, yün çorabımı çıkardı, karla uğdu ve sonra bacağımı altına alarak üstüne oturdu. Daha beni çok gezdirecek olan zavallı bacağıma hayatın gelmesini endişe ile bekliyorum. Bir müddet geçince yavaş yavaş karıncalanır gibi duygular peyda olmağa başladı, az sonra da yanar gibi bir his geldi ve nihayet hareket başladı, parmaklarımı kımıldatabiliyorum.

Saatler geçmek bilmiyor. Yeni gün artık gelmiyecek gibi. Biraz uyuyup yine uyanarak ümitsizlik ve endişe içinde sabahı bekliyorum. Makineyi vaktinde çalıştırıyorum. Benzin daha çok var. Bir aralık artık içimde bir kamıksama peyda oldu. Geçen saatlerin ağırlığını hissetmemeğe başladım. Saatime de bakmıyorum. Bilmem bu halde ne kadar zaman geçti. Bir de baktım ki doğu ufuklarındaki korkunç karanlık biraz açılmış, kül rengi gibi olmuş. Sabah mı oluyor yoksa? Saate baktım; evet, güneş doğumu yakın. İçimde ümidin verdiği bir sıcaklık peyda oldu. Gözümü doğuya diktim yavaş yavaş boz renk daha ağarmağa başladı, sonra birden ufuktaki bir bulut parçası altından parlar gibi oldu. Etrafa bakındım. Dağların şekilleri meydana çıkmış. Tâ ileride Pamir istikametindeki yüksek bir dağın tepesi kızıl bir renk aldı. Dünya yokluktan halk olunuyor gibi. Karanlık çekiliyor, gölgeler kaçışıyor. Gecedenberi şu ileride soldaki karanlık yığının arkaya doğru kara batmış bir posta kamyonu olduğunu şimdi seçiyorum.

Bir az sonra güneş ufuktaki yayvan dağın arkasından çıktı. Oh, tekrar hayata kavuşuyoruz! Üçümüz de uyanmış, güneşe bakıyoruz. Hiç kimse konuşmuyor. Bir müddet böyle doğan güneşe baktık, sonra yavaş yavaş kıpırdandık. Üstada geçmiş olsun dedim. Daha toparlanamıyoruz. Biraz daha böyle geçti. Dışarıya çıkmak istedik, kapılar açılmıyor. Zorladık çatırdayarak açıldı. Arabanın sağ yanı yukarıdan aşağıya kadar kabuk gibi buz tutmuş. Şimdi gündüz gözüyle etrafa bakıyorum. Önümüzde beş kamyon var. Yolumuzu kesen şu birinciden kurtulursak ötekiler kolay.

Mihr Ali ile dışarıya çıktık. Posta kamyonunda bir hareket görüyor gibiyim. Gittim bir de baktım ki orada da bir biçare bizim gibi geceyi bu ayazda geçirmiş: Posta şoförü ile yanındaki muavini! Elimizdeki bir tane kürek karları temizlemeğe yetmiyecek. Posta kamyonunun yanında asılı duran kürekleri zorla ve tehditle aldım. İki kişi çalışmıya başladık. Ben yorgunluğumu almak için küreğe dayanmış dururken karşıdan uzaklardan beş altı tane köylünün geçtiğini gördüm. Avaz ile bağırdık. Köylüler geldiler. İri yarı Afganlılar. Kendilerinden yardım istedim, para da vâdettim; bizden yardımı esirgemediler. Öteki batmış kamyonların küreklerini de söktük ve sekiz kişi devler gibi çalışarak uzun bir mesafe üzerinde yolumuzu açtık. Artık bu menhus iki virajı geçiyoruz. Zaten gelen kamyonlar hep burada batmış. Bu virajlardan sonra yola biraz daha devam ettik. İleride cesim bir benzin arabası yolu kapatmış. Bunun yanından geçerken bir kere daha battık ve bir saat kadar uğraşarak makineyi yine çıkardık. Bundan sonra yol artık dimdik aşağıya iniyor. Emin Âli şoförle geride kaldı. Bütün aklım şu bayırı selâmetle inmekte. Arkadaşlarımı unutmuşum. Deli gibi bir süratle karları yararak iniyorum. Biraz sonra yerdeki kar tabakası incelmeğe başladı. Ha gayret bir viraj daha var dönerken kaydım. Araba bir kar yığınının üstünden top gibi sıçradı fakat bilmem nasıl oldu, tekerlekler yine sağlam yere değdi ve makine durmadı.

Artık tehlikeyi atlattık galiba. Gidiyorum, gidiyorum. Nihayet düzlüğe geldim, önüm açık, kar da artık arabayı tutacak yükseklikte değil. Bir an yol arkadaşlarımı düşündüm. Onlar çok geride kalmışlardı. Şimdi aklım başıma geldi. Korkunç geceyi atlatmış, karların arasından kendimizi kurtarmıştık. Arabadan indim; aşağıya yukarıya gezinerek Âliyi ve Mihr Aliyi bekledim. Bilmem galiba bir saat kadar geçti, kan ter içinde geldiler. Yol açık dedim, biraz sonra Nimleye varırız, bahara kavuşacağız! Bu sevinçle Emin Âli boynuma sarıldı. Mihr Alinin de ağzı kulaklarına varmış gülüyordu.

Bahara doğru

Yolda henüz epey kar vardı, bazı yerlerde arabanın dingiline kadar yükseliyordu. Ama yumuşamış, erimek üzere olan bir kar. Gittikçe de azalıyor, nihayet bir karış kadar kaldı, biraz sonra da bitti ve çamur başladı. Gülali köyünden geçerken burada da Ciğdelikte olduğu gibi büyük bir kalabalık gördük. Yolda kalan kamyonların mürettebatı ve yolcuları ile Hindistandan gelen yolcular buraya birikmişlerdi. Herkes hayretle bize bakıyordu. Kâbil tarafından korkunç boğazları ve karlı dağları aşarak gelen ilk araba bizimki idi. Gülalide durmadık. Bir kaç şoför yolu sordu (Fena!) dedik geçtik. Şüphesiz (İyidir) diyemezdik.

Buradan sonra yol artık hep yokuş aşağı iner. Kâbilin rakımı 1850. Nimlenin 1050, Celâl Âbadın 450 dir. Üstelik bu bölgelerin şimal taraflarını Hindugûş dağlarının yüksek silsilesi kapatır. Kâbilden gelirken Hâkicebbar dağı üzerinde tâ 2400 metreye kadar da çıkıldığından, 5 - 6 saatlik bir otomobil yolculuğu esnasında 2000 metrelik bir iniş yapılır. Bu kadar azim bir rakım farkının bilhassa kış sonlarında ve bahara yakın bir mevsimde ne büyük iklim ve hayat değişiklikleri vücuda getirdiğini tarifetmek güçtür. Alınan her kilometre ile hava değişir, etraf başkalaşır. Daha demincek bütün şiddetiyle kara kış hüküm sürerken, biraz sonra bakarsınız ki hava değişmiştir ve yumuşak bir el gibi yüzünüzü okşuyor. Biraz daha gidersiniz karşıdaki tepelerin üstünde tatlı bir yeşillik gülümser. Acaba gözleriniz mi aldanıyor?. Biraz sonra bakarsınız ki hayır, aldanmamışsınız.

— Arkası var —

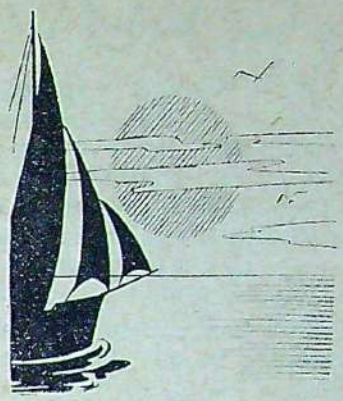

Siz de gitmeyin sakın!

Bize bir zevkı tahattur kaldı
Bu sönen, gölgelenen dünyada.

Ahmet Haşim

Gelin dostlarım benim! Süzülün dört bucaktan;
Size bütün derdimi söyliyeceğim bu an,
Sizin im bu hüzünlü saatinde akşamın.

Az daha yaklaşayım, verin de bana izin,
Gizli çarpıntısını duyayım kalbinizin.
Dinleyin beni, gelin... daha.. daha çok yakın!

Neden güneş eskisi gibi şen, parlak değil?
Bülbüller öyle şakrak, güller öyle ak değil?..
Bu yarasalar nedir göklerde akın akın?..

Bir zaman eğilirken gönlüme, yana yana,
Şimdi artık ay bile küskün duruyor bana.
Yıldızlar nasıl uzak, gök nasıl dargın, bakın!

Sesime cevap veren yalnız sizler kaldınız :
Her hâtıra içimde kararmıyan bir yıldız!
Gitmeyin hâtıralar, siz de gitmeyin sakın!..

Halide Nusret ZORLUTUNA

Bir Uygur Efsanesi

Yazan : Hüseyin Namık ORKUN

Uygurlar önceleri Orkun ırmağı kenarında otururlardı. Bu ırmak Karakorum adlı bir dağdan çıkar ve bunun yanında yine bu ad ile büyük Moğol Hanı Öğüdey zamanında bir şehir kurulmuştur.

Orkun ırmağı kenarındaki Uygurların iki boyu vardı. Uygurlar sonraları, çoğaldıkları vakit kendilerine Hakan seçmişlerdi. Bu Hakanlar arasında beş yüzyıl sonra Buku Han adlı bir hükümdar meydana çıkmıştır ki bunun zamanında tabiatüstü olaylar olmuştur.

Orkun ırmağı kıyısında harap olmuş bir şehir, yıkılmış bir saray vardır. Bu şehri bir zamanlar Ordubalık diye adlandırmışlardı. Yıkık sarayın önünde bugün dahi görülebilen eski çağlardan kalmış bazı yazıtlar vardır. Bu yazıtları Öğüdey Han zamanında yerlerinden oynatmışlar ve o zaman üzerinde bir takım yazılar olduğunu görmüşlerdi.

Hükümdar Öğüdey bu yazıtların neleri ihtiva ettiğini merak etmiş, okunup tercüme edilmesini emreylemişti; fakat çok milletlerden, bir sürü kabilelerden adamlar getirilmiş, hiç kimse bu yazıtları çözememişti. Nihayet Hatay'dan adamlar getirilmiş, bu adamlar da kendi dilleri ve yazılarile yazılmış olan yazıtları okumuşlardı. Bu yazıtlarda aşağıdaki malûmat vardı.

Togla ve Selenge ırmaklarının birleştiği yerde Kumlançu denilen bir yer vardır. Burada birbirine yakın mesafede iki ağaç büyümüştü. Bu ağaçlardan birisi bir selvi gibi daima yeşil kalan fıstık ağacı idi. Diğeri de bir çamdı. Bu iki ağacın arasında bir tepecik peyda olmuştu. Bir gün bu tepenin üstüne gökten nur indiği görülmüştü. İşte bu zamandan itibaren tepe gittikçe büyümüş, sonra birdenbire yarılarak içindee beş küçük çadır meydana çıkmıştı. Her çdırda küçük bir çocuk yatıyordu. Uygurlar bu tabiatüstü doğan çocuklara karşı büyük bir saygı gösterdiler. Sonra bunların en küçüğü olan Buku Tekin'i hükümdar seçtiler.

Buku Tekin Buku Han oldu. Uygur kavmini âdilâne bir surette idareye başladı. Bu idaresinde kendisine üç karga yardım ediyordu. Bu üç karga dünyanın bütün dillerini biliyordu ve her nerede bir olay olursa hükümdarı haberdar ediyorlardı.

Bir gün Buku bir rüya görmüş, rüyasında kendisine bir peri gözükmüş, onu Kut dağına götürmüştü. Yedi sene, altı ay ve yirmi iki gün Han bu rüyayı her gece gördü. Peri her gece Buku Han ile birçok münasebetlerde bulunmuş ve son gece ondan ayrılacağı vakit ona bütün dünyanın efendisi olacağını haber vermişti.

Han uyandıktan sonra ordusunu toplamış, her orduya bir kardeşini komutan yapıp Mogollar, Kırgızlar, Tangutlar ve Hataylar üzerine sefere göndermişti.

Dört kardeş zaferle biten harpler yapmış, Orkun vâdilerine pek çok ganimet ve bir sürü esir ile dönmüşlerdi. İşte bu zaman Ordubalık şehri kurulmuştur.

Bir müddet sonra Buku Han tekrar bir rüya gördü. Rüyasında beyazlara bürünmüş, başında beyaz şerit ve elinde yü taşı olan bir erkek gözükmüş ve kendisine şunları söylemişti: «Eğer bu taşı saklarsan dünyanın dört bucağındaki ulusları hâkimiyetin altında bulundurabilirsin.»

Ayni gece baş vezir de tıpkı bunun gibi bir rüya görmüştü. Bunun üzerine Buku Han tekrar ordusunu toplamış ve bu sefer batı tarafına sefere çıkmıştı. Türkistana geldiği vakit geniş Bozkırları, çayırları, gür çayları görünce burada oturmuş ve Balasağun şehrini kurmuştu; ki buna bugün Guzbalık derler. Orduları dört bir tarafa yayılmış, her kavmi itaat altına almış, efendi, Türk efendiliğini kurmuştu.

O zamanları Uygurlar dinsizdiler. Rahiplerine Kam ederlerdi. Bu kamlar — tıpkı Moğollarınki gibi — cinlere hâkim olduklarını iddia ederler; cinler vasıtasile her istediklerini yaptırmağa muktedir olduklarını söylerlerdi. Mogollar bu kamlara çok ehemmiyet verirler; onların sözlerini tutarlar, bir işe başlamadan evvel onlara başvururlar ve kamlar başlama zamanını dahi tayin edeler. Hastalarını dahi bu kamlar tedavi ederler.

Uygurlar Hatay hükümdarına sefirler göndermiş, kendilerine Nom kitaplarını anlıyan adamların gönderilmesini rica etmişlerdi. Hatay'ların kitapları ve itikatları Nom'dur. Bu Nom'ların içinde öyle hükümler vardır ki her peygamberin emrine uyar. Diğer hükümleri de fenalıklarla savaşmanın yollarını öğretir. Esas inançları ruhların insandan insana geçtiğidir. Derler ki; bugün yaşıyan bir adam meselâ bin sene evvel de yaşıyordu.

Hataydan Nom hükümlerini anlıyan adamlar gelince kamlarla münakaşa etmeğe başlamışlar, dinî kitaplarını göstermişler ve kamları bu münakaşada yenmişlerdi. Bu münakaşadan sonra Uygur kavmi bu yeni dini kabul etmiştir.

İşte bu malûmat acem müverrihi Cüveyni'nin Tarih-i Cihanküşa adlı eserinde kaydedilmektedir. Cüveyni'nin kaydettiği bu efsanenin Orkun taraflarında oturan Uygurların hükümdarı meşhur Bözü Hana ait olduğu anlaşılmıştır. Ve burada zikredilen din de Mani dinidir. Demek oluyor ki Uygurlar Çinden gelen Mani rahipleri vasıtasile bu dini kabul etmişlerdir. Hatay namı altında Çini anlamak lâzımdır.

Turfandaki kazılar arasında Murtukda bir takım Uygurca el yazmaları elde edilmiştir. Bu yazmaların içinde bir kaç sahifenin bizim için ehemmiyeti büyüktür. Sahifelerin kenarları kopuktur, yer yer satırlar silinmiştir. Fakat bunların okunup neşredilmesi yine zahmete değmektedir.

Çünkü bu sahifelerin muhteviyatı Bözü Hanın efsanevi hayatını tasvir etmektedir. Eserin başı ve sonu yoktur; bunun için ne maksatla yazılmış olduğunu anlamak kabil olamamıştır. Sahifelerde Uygurların Mani dinine girmeleri anlatılmaktadır: Uygur hükümdarı Bözü Han Mani dinine girdikten sonra Tarkan'lardan bir müşavirinin sözlerine kanarak Mani dinini bırakmıştı. Sonra da Mani dinine ve kilisesine karşı fena hareketlerde bulunmuştu. Tarkan da Türk ananesini ve Türk teşkilâtını bozan bu yeni dine karşı gelmek için Hanı teşvik etmekteydi. Fakat her şeyi beyhude idi. Çinden

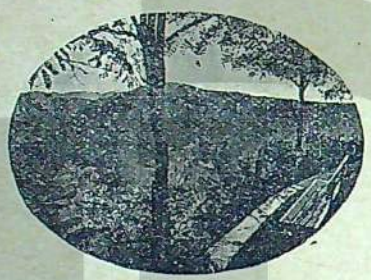

Yalova

Otur ömrün bu yerde zevkini tad!
Sana cennet safası etmede va'd
Orda billûru andıran kaskad.

Tanrının armağanı sanki bu su.
İçe sindikçe kaynağın buğusu.
Doluyor ruha sağlığın kokusu.

Çeşmeler var ki burda bin senelik!
Fışkırır yerden ak köpüklü çelik,
Dökülür havza zindelik, şenlik.

Burda derdin bulur, bulursa deva,
Burda kurmuş güzellik işte yuva,
İşte orman, deniz ve zümrüt ova.

Şi'r okur burda kuşlar ezberden,
Silceksin melâli defterden,
Burda hulya da fazla her yerden.

Burda geçmiş zamanı hiç deşme!
Burda bin bir tasayla cenkleşme!
Dinmesin yârab açtığım çeşme!

Edip AYEL

ın rahipler tekrar zafer kazanmışlar, Bö-
Han günahının affı için onlara müracaat
iş, tekrar kendisini dine kabul etmele-
rica etmiş, hem de bu sefer dinin her
i bir mensubu olan Dinleyenler (Nigo-
lar) sırasına değil ondan daha yüksek
mertebe olan seçkinler (Dindar'lar) sını-
ı kabulünü istemişti.

Han ve seçkinler iki gün iki gece danış-
r ve kabule karar verdiler. Bu karar halk
inde de büyük bir memnuniyet uyandır-
ı. Binlerce, on binlerce insan toplanmış,
daha kadar birçok oyunlar oynıyarak eğ-
mişler, bayram yapmışlardı. Sabah olun-
küçük oruç tutulmuş, sonra Bözü Han,
n'ler (prensler), konçuy'lar (prensesler),
sek rütbeli insanlar, ileri gelenler ve bü-
ulus bir araya gelmiş, o zaman Bözü
tacını başına koymuş, kırmızı ipekten
erasim elbisesini giymiş ve altın tahtına
muştu. Bundan sonra da toplanan ileri
nlere ve ulusa yeni dine girdiğini ilân
miş ve herkesin de rahiplerin emirlerini
malarını emreylemişti.

Bözü Hanın bu yeni dini kabul etme-
nin ne gibi efsaneler doğurduğunu yuka-
da XIII üncü asırda yaşamış olan Cüveyni
bir Uygur metninden alarak nakleyledik.
ndi de bu cihetı tarihi vesikalarla gös-
erelim:

Orkun havalisindeki Uygurların en par-
devri sekizinci asrın ortalarından itiba-
başlar. Meşhur Uygur hükümdarı Bözü
Han atlı kuvvetlerle Çinin hükûmet merkezi
an Lo - yang'a hücum etmiş (762), bu is-
lânın neticesinde de Mani dinini öğrenmiş
kabul eylemişti. Bu tarihten itibaren de
Mani dini Uygurların resmi dini olmuştu.
Uygur hükümdarlığı Kırgızlar tarafından
kıldıktan sonra bir kısım Uygurlar da
Turfan havalisine gelmişlerdi. Öyle anlaşılı-
ki buraya gelen Uygurlar Mani dinini
me ettirmişlerdir. Bu cıvarda elde edilen
erler arasında Mani dinine ait parçalar da
bulunmuştur. Bu parçaların büyük bir önemi
vardır; çünkü Mani dinini esaslı bir surette
ancak bu dini parçalardan öğrenmek müm-
kün olacaktır. Bu eserler arasında Türk di-
linin incelik ve sadeliğini gösteren bir Mani
ilâhisi vardır.

Hüseyin Namık ORKUN

Ümit

Sarmaşık, ümide açılan yaprak,
Sükûna bağlanan ses pençeremde.
Nasipse nihayet güneşsiz toprak..

Her yeni sabahta bağlanış güne
Ve gülmek hayatı unutmak için;
İlk çocukluğumu saklıyan düne..

Ömürde yolculuk, bitmez yolculuk,
Tohum ki yarının hasat meyvası
Ve bir gelinciği bekleyen çocuk..

Emin ÜLGENER

Dilimizin bilim sözleri

Yazan : M. NERMİ

Dresden : 12 Ağustos 1942

Dilimizi yad sözlerden kurtarmağa çalışırken gözümüzden, ötedenberi, uzak tutamadığımız bir nokta vardır: ankebut yerine örümcek, diraz yerine uzun, himar yerine de eşek diyeceğiz. Bu ufak değişime katlanabilmek için edebiyatımızın, bir zamanlar, nekadar aygınlıklar ve baygınlıklar geçirdiğini, kalemlerimizin sapsarı sinirlilikler içinde nasıl öfkelerle gıcırdadığını, belki, henüz unutmamışızdır. İnsanlar, geniş ölçüde, Tolstoy'un tarlalarında çalışan toprak-işçilerine benzerler : Eskiden, alışılmıştan kolay kolay sıyrılamazlar. İçine yılların teri, yaması, pisliği sinmiş giysi (çamaşır) lerinden, çürük barakalarından ayrılamazlar. Çünkü : bu terler, kokular, pislikler ve çürük tahtalar arasından geçici ömrün yılları seslenir. Çünkü : insanlar, çok kere, solucanla insan arasında uzanan ulu gelişim-yolu'nun büyük anlamını, her yeni yükseliş için arkada bir basamak bırakmak gerektiğini kavramakta güçlük çekerler.

Ulusal benliğimizin büyük gelişim-yolu'na, artık girmiş bulunuyoruz. Bu yol, alışıklık yolu, insanı tesbih zinciri ile posta bağlayan gönül yolu değil, arkada bırakılacak basamaklar istiyen bir yoldur. Ankebut'tan, diraz'dan ve himar'dan ayrılırken dökülen gözyaşlarımız kurumuştur. Fakat birçok gözlerde bu yürekler acısının kızartısı henüz erimemiştir. Bu alışıklıktan - ayrılış - sinirliliğinin derin sebepleri vardır. Dirimbirliğinin yarattığı öyle alışıklıklar vardır ki : bunlardan iki adım uzaklaşmak, benlik için, ölümden korkunçtur. Bir tutam kıldan başka bir şey olmıyan sakalını dibinden biçiniz, cübbesini, şalvarını değiştiriniz, şeyhin bütün benliği bir dakikada silinir, büyüsü uçar ve bir yığın et haline gelir.

Doğu-dünyasında, söz'ün, kelâm'ın, ötedenberi çok kutsal bir anlamı vardır. Johannes İncili şöyle başlar : «Başlangıçta söz vardı ve söz Tanrı'da idi ve Tanrı sözde idi». İsterse bir din kitabı olsun, Johannes İncili, eski Elen dünyasının yerine geçen yeni anlayış ve kavrayışın bir aynası sayılabilir. Burada doğu dünyasının gelişim tarihini incelemek istemiyoruz. Yalnız şunu söyliyebiliriz ki : doğu fikriyatında söz'ün, kelâm'ın çok büyük bir rolü göze çarpmaktadır. Elen kültürünün tersine, doğu kültürü, hele soysuzlanma çağında «söz» e dört elle sarılmıştır. Bilgi, bir sözbilgisi, edebiyat, daha ziyade, bir «sözedebiyatı» dır. Şinasi'den başlıyarak edebiyatımızın batıeli'ne yöneldiğini söylerken, «söz» ün önemli, kutsal yeri, başka bir kavramla, «makam» ı sarsılmamıştır. «Yeni-lisan», bu söz-kışı'nın buzlarını söken ve çatırdatan ılık bir uyanış yeli olmuştur. Yeni-lisan, «söz» ü büyülü tahtından indiren sezgili kımıldanışın çok güzel bir başlangıcıdır. Edebiyatın en büyük ağırlık noktasını «söz» de, «kelâm» da arıyanlar, onun için, «Yeni-lisan» ı, sakalları, şalvarları, teberleri ve cübbeleri tehlikeye düşmüş erenler gibi sinirlenmişlerdir.

Edebiyatta sözün büyüsü ne ise, çok üstünkörü kavranılmış bir bilgide

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

MİLLÎ KÜTÜPHANE

de odur. Bilgi bakımından derinliklerini sözün büyüsünde arayanlarımız hiç te az değildir. Yalnız sözlükler, kamuslar değişmiştir. Eski bilgi-gösterişçiliğinin kaynağı Arapça ve İranca idi. Yeni bilgi-patırdısında köşe-şiltesi Fransızcaya bırakılmıştır. Türkçe bir yazıya, bütün dil ve tadsezgimize aykırı, «j» li beş on söz katınız, yazınızın, sözüm ona, derinleştiğini görürsünüz: Baraj, plâj, plümaj, kaj, fizyoloji, ve arkadaşları gibi... Köksüz ve şımarık bir anlayışa göre, dilimizin kabalığını (?) gidermek için yumuşatıcı «j» nin kullanılması gerekliği (?) vardır (?). Bilgi sevgisi; bilinen'i ve öğrenilen'i yaymak sevgisidir. Bilgisini ne Türk'ün, ne Arab'ın, ne İranlı'nın, ne de Fransız'ın kavrayamayacağı bir dile büründürmek istiyenlerin emeklerine çok acımalıyız. Canımız istedikçe, derinliğimizle (?) başkalarının gözlerini kamaştırmak merakına düştükçe çanağımızı daldıracak Fransızca gibi bir kaynağımız olmasaydı, ne yapacaktık? Her bilgin, kendi konusunu kendi dilinde işleyebilmelidir. Platon ve Aristotels, son çağlarda da Eucken ve Haeckel bunun çok güzel örneklerini vermişlerdir.

Karanlık ve kısır çağlar, bilgiçlerden ve bilgi taslıyanlardan hoşlanır. Fakat bizim ülkümüz bundan uzaklaşmaktır. Burada sorulacak önemli bir şey vardır : — Gerçekliğe dayanan bilgi'nin istediği bütün sözleri nasıl yaratacağız? Öyle bilimsözleri vardır ki her dilde başka türlü değildir. Demek oluyor ki : biz de milletlerarası bilgi dünyasının sözlerini benimsemeliyiz. Ve kendimize bir kaynak-dil seçmeliyiz. Hangi dil, fakat? Gene Fransızcayı mı?

Dönüyoruz, dolaşıyoruz, gene adımlarımızı eski noktada sayıyoruz. Bilimsözlerimiz için bir kaynak-dil seçtiğimiz gün, bütün dil devrimi en büyük tehlikeye düşmüş demektir. Çünkü : bu yabancı küpün balından yalnız bir parmaklık yalamakla bıkıp uzaklaşmak hiçbir tat-delisi-dilin elinden gelmez. Dilimizin kapıları Arap ve Fars sözlerinin göçüne gene böyle açılmıştır. Bilimsözleri çok sırnaşıktırlar. Dilimize girecek yad bir bilimsözünün, sırasına göre, yüzlerce arkadaşını da birlikte getireceğine en ufak bir işkilimiz olmamalıdır. Ohalde neden, yüzlerce yıldanberi, ses bakımından şöyle böyle Türkleştirdiğimiz Arap ve Fars sözlerini bırakıyoruz? Sözde Avrupalılaşmak için mi? Hayır, bunun sebepleri, hiç te, böyle değildir.

gelişim vermek istiyoruz. Bu işte çok uyanık ve duygulu olmalıyız.

Arap elifbesinde dilimizin sesli harfleri yoktur. Onun için aldığımız Arap sözlerini kendi sesimize uydurmuşuzdur. Buna karşı yeni elifbemizle yazılan sözlerin sesini değiştirmek, hiç te, kolay bir iş değildir. Yad bilim sözleri bütün ses kapitülâsyonlarile, bir daha değişmemek üzere, dilimize yerleşmiş olacaktır.

Bize öyle geliyor ki : bilimsözlerimiz için bir kaynak-dil ararken, humanist geleneğe göre, eski Elen ve Latin dillerine başvuracağız. Dilimizi ulusallaştırırken melezleştirmemek için, belki de, en doğru yol budur. Biz, kendi düşüncemize göre, bütün diller kuvvetlerini kendi benliklerinden alırlarken humanist geleneğine bağlanmanın mantığa sığamayacağına inananlardanız. Çünkü : humanist gelişimi hazırlayan sebepleri çağımıza ister istemez aşılamağa lüzum yoktur.

Bilimsözlerimiz için Elence ile Lâtinceyi kaynak olarak seçtikten sonra yapılacak işlerin en önemlilerinden biri kendisini göstermiş olacaktır : — Elen ve Lâtin sözlerini nasıl okuyacağız ve nasıl söyliyeceğiz? Hattâ nasıl yazacağız? Bize kılı neden böyle kırka yardığımızı soracak olanlara hemen söylemek isteriz ki : bizim dilimiz salt 18 milyonun dili değil bu sayıyı birkaç kere aşan büyük bir Türk varlığının dilidir. Böyle büyük bir işi, işin ululuğuna yaraşan bir derinlik ve kavrayışla ele almak eşsiz bir tarih ve kültür gerekliğidir.

Biz biliyoruz ki: Elen ve Lâtin sözleri her ulusun dilinde başka türlü seslendirilir. Bunu anlayabilmek için Elen ve Lâtin sözlerinin Arapça ve Farsçadaki seslendirilişlerini düşünmemiz lâzımdır. Bu; Almanca'da ve bütün Cermen dillerinde, İngilizce'de, Lâtin dillerinin her birinde, Islav dillerinde başka türlü değildir. Mantıklı düşünürsek bunun Türkçede de başka türlü olamıyacağını anlamakta güçlük çekmiş olmayız. Çünkü : dilimize Arapçadan, Farsçadan geçmiş olan sözleri, bugüne değin, kendi sesimize nasıl uymuşsa öyle okumuşuzdur. Fakat son zamanlarda dilimizin ses güzelliğini unutarak yabancı sözlerin tecvit-softalığını yapanlar göze çarpmaktadır : Mayn, atölye, döviz, sömikok, sosyete-şilep, ve eşleri gibi... Elen ve Lâtin sözleri en yanlış seslendirilişlerini Fransızca ve İngilizcede, en doğrusunu da Almancada yaşamaktadırlar. Bizim sözlerinin Fransız ağzına göre seslendirilmelerini son derecede çirkin ve iğrenç bulmaktayız. Bunu ancak Türk dilinin eğemenliğini sayımsamayanlar yapabilirler. Onun için biz, alınacak lursa, bütün yad sözlerin dilimizin ses yapısına göre seslendirileceklerini umuyoruz. Dilimiz, seslilerin ve seslerin bir söz yaratmak için bir araya gelişi bakımından, başka dillere benzemez. Yabancı bir şey midem nasıl bulandırırsa yabancı sesler de limizi öyle üzer. Bilimsözü yaratacağ diye dilimizi sınama-tavşanına çevirmeyiz. Dilimizde «stra», «stru» «ex «tra», «prompt» v.s. gibi heceler yo tur. «Exact» biçiminde sözler de y tur. Buna «instinct» sözünü de kata liriz. Fakat buna benzer ses yapısı olan sözleri dilimize almak gerek karşısında kalırsak ne yapacağız ve yapmalıyız?

Geniş konuşma dilimizde dillerden alınma sözlerin nasıl bir değişimine uğradıklarını öğrenmek laydır. Okumuşlarımız «express» e men hemen ayırtsız «ekispres», o mamışlarımız da, daha sağlam ve rinde bir duygu ile «espires» diyor İşte bir kural... Sesyapısı bakımır değil, seslilik bakımından İtalyanc dilimiz arasında benzeyişler oldu bi, söz-üretme bakımından da Ti ile Almanca arasında çok sıkı i vardır. Eskilerin «tenafür» adını dikleri çirkinses-buluşmalarını, İta ca çok güzel bir dirilikle dağıtır dır. Yazımızı daha fazla uzatma için, bunun, kısaca, Türk dilind böyle olduğunu söylemek isteriz.

Bir sözün bilimsözü olabil çin, mutlaka, başka bir dilden al olması şart değildir. Bunu Alma yaptıkları gibi, kendi sözlerimizd üretebiliriz. Bunun için Almanc çok diri ve çok üretgen bir dilin, sözleri bakımından, çok pürüzsü sağlam gelişimini tam bir bilgi celememiz lâzımdır. Bilims mize istediğimiz çekidüzeni ve hazırlanırken, nekadar önemli nüşlere yer olduğunu ve bunlar madan atılacak her adımın bizi bir yola saptıracağını kestirme değildir.

216 Her devrimin başlangıcı ü lüdür, sıkıntılıdır. Zaman her d durultmuş, pürüzlerini silkmişti de de böyle olmuştur ve böyl caktır. Fakat dil devrimimiz, den önce u l u s a l bir iştir v için salt u l u s a l bir bak

Yazan: Dr. A. Zihni Soysal

Kırım Hanları içinde yüksek bir mevkie malik olan Hacı Selim Giray Han Rezmi Bahadır Giray Hanın oğludur. Pederi vefat ettiği zaman henüz sabi olduğundan Ablan kabilesi ümerasından Mirzaş ağa namında birinin eline tevdi edilmiş ve amcası İslâm Giray Hanın himayesine girmiştir.

Çoban Mustafanın oğlu Adil Giray'ın Hanlığı esnasında Kırım'dan hicret etmeğe mecbur kaldığından Rumelide Yanbolu civarında Çömlek karyesinde ikamet etmekte iken 1671 tarihinde Adil Giray Hanın Kırımdan firarı üzerine orya Han tâyin olunmuştur.

1678 tarihinde Hanlıktan azlile Rodos adasına sürülmüş fakat 1681 senesinde tekrar Kırım Hanlığına oturmuştur.

Hacı Selim Giray Han ilk Hanlığında Kamençe kalesini istirdat için Avusturyalıları perişan ettiği gibi ikinci defaki Hanlığında da Kırıma hücum eden Rusları üç gün devam eden bir muharebede mağlûp ve perişan ederek Rus hududuna kadar olan çöller Rus cesetleri ile dolmuştu. Aynı senede Türkiye Devleti ile Avusturya arasında harp başlamış ve Hacı Selim Giray Han Kırımın muhafazasını Kalgay ve Nureddin Sultanlara bırakarak Osmanlıların yardımına koşmuş ve Üsküp civarında karşılaştığı Avusturya ordusunu dahi perişan etmişti.

Hacı Selim Giray Hanın bu kahramanlığı sayesinde Osmanlı Devleti büyük bir muhataradan kurtulmuştu. Bosnalı Sabit efendinin bu Han hakkında yazmış olduğu kasidesi meşhur olduğundan bir kaç beytini aşağıya kaydediyorum :

Esince badı inayet muhibbi nusretten
Tuz etti taburunu Moskofun da misli rimat
Bucak bucak kaçırıp ol laini kahreyle
Yakup memalikin etti konak konak berbat

Demet demet edüp a'dayı re'si şimşiri
Acep ki düştü şita faslına zamanı hasat
Yedi müeyyedi himmetle ehli islâmın
Giden memalikü büldanın etti istirdat

Üç ay zarfında biri Ruslarla ve diğeri Avusturyalılarla yapılan iki Büyük Harbi kazanan şanlı Kırım süvarilerinin büyük Hanı 1692 tarihinde Nureddin Azamet Giray Sultanın vefatından son derece müteessir olarak Hanlıktan feragat ile hacca gitmiş ve oradan avdet ettikten sonra Silori civarındaki çiftliğinde ikamet etmişti.

Fakat bu büyük Hanlarını çok seven Kırım ehalisinin arzu ve iltimasları üzerine Hacı Selim Giray üçüncü defa olarak Hanlık mesnedine 1694 tarihinde tekrar gelmiş ve bu defa Hanlığında da kâh Rus'lar kâh Avusturya'lılar ve kâh isyan eden Sırplar üzerine yürüyerek onları kahrettiği gibi Azakkalesine erzak göndermek ve Vardin imdadına koşmak ve bazen de Rus memleketini tahrip ve yağma ederek memleketini takviye ve düşmanları zayıflatmak için durmadan çalışmıştır.

1700 tarihinde tekrar Hanlıktan feragat ederek Silori civarında ikamet etmekte iken 1704 senesi 4 üncü defa Hanlığa tâyin edilmiş ve Bahçesaraya azimet etmişti. Kısa bir zaman sonra 1706 senesi vefat ederek Han camii yanında pederi Rezmi Bahadır Giray Hanın türbesine defnolunmuştur.

Hacı Selim Giray Han vefat ettiği zaman 73 yaşında olup ilk Hanlığı 7 sene, ikinci Hanlığı 6 sene 11 ay, üçüncü Hanlığı 6 sene 8 ay ve 4 üncü Hanlığı iki senedir ki ceman 22 sene 7 aydır.

Son derece sahih ve kerim ve vakur ve akıllı olan bu Han Kırımda vesair mahallerde çeşmeler, köprüler yaptırmış ve vefat ettiği zaman bütün emvali ancak 20 bin kuruşa baliğ olmuştur.

Tarihler onun ilim ve edebiyatla meşgul olduğunu, sarayında şarktan ve garptan bir çok âlimler topladığını kaydetmektedirler.

Dr. A. Zihni SOYSAL

Zafer gecesi...

— Sayın Nazmi Ataç'a —

Alev güller takınmış, bu gece bütün dağ taş,
Zafer bizimle yoldaş, tarih bizimle çağdaş!
Gök kıpkızıl bir kılıç, bin parça etmiş suyu,
Mavilikler yanıyor, gece kurmuş pusuyu..

Zafer heyecaniyle her tarafta yiğitler
Sabahı bekliyorlar, meş'alelerle yer, yer!..
Bilenmiş hırslar, çelik hançer gibi yanıyor
Sivriliyor bakışlar, ufuk paralanıyor...

Dalga dalga bir akın, mesafeler aştıkça,
Selâm duruyor talih, ardıma yaklaştıkça..
Bir hızda biçiyoruz baştanbaşa ovayı,
Gökler çekip alacak ellerimizden ayı!.

Çalkanıyor yiğitler, vardıkça karşı dağa
Bir kıvılcım kahkaha cenk, dudaktan dudağa!..
Ardımda on bin kılıç, önümde on bin atlı
Savaş hayattan güzel, zafer, ondan da tatlı!..

Ağarırken o sabah uzaklarda tanyeri
Şimşek atlarla aştık yalçın mesafeleri..
Alev güller takmıştı kızaran ufuk, dağ, taş
Gök bizimle birlikti, zafer bizimle yoldaş...

Dündar AKÜNAL

Tefrika No. 18

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

Boynuna sarılıyorum. Burnum, çenesinin altında, o her yaştaki evlâdı çocuklaştıran ana kokusunu içime sindiriyor. Yemek odasında, kerevetin üstüne yanyana oturuyoruz. Bana, babamın ölümündenberi, ilk defa, yaşıyan gözlerle bakıyor. Anneme tekrar kavuşuyorum...

***

Dün, annem, kuyumcular çarşısında salkım küpelerini satmış: Beni, nikâh gününe kadar süslemek için..

Aylardır, ana sofrasına, düşüncesiz, kaygusuz oturan ben, ilk defa utanıyorum. O, yüzüme çıkan sıcağı, uzaktan duydu galiba. Sesi, dualarındaki kadar berrak, beni avutmağa çalışıyor:

— Bundan sonra küpeyi ne yapacağım zaten? Kocamın sağlığında takacağım kadar taktım..

Öğleden sonra terziye gidiyoruz. Annem, benim için ikindiyi yollarda kaybediyor.

Terzi, düğün elbisesinin jaket-atay olacağını söyledi. Bunu hiç düşünmemiştim. Ana ocağından, siyah, uzun kuyruklu bir kırlangıç gibi uçmak!.. Dudaklarımda hazin bir gülümseme bükülüyor. Ismarlıyoruz. Sonra, köprü başındaki kalıpçıdan, içi hasırlı, ibrişim püsküllü bir fes aldım.. Potinlerim, altı rugan, üstü podösüet, yandan düğmeli olacak. Bunu, terzideki bir modelin ayaklarında görmüştüm. Annem, tatlı tatlı söyleniyor :

— Vallahi akşam namazını da kaçırtacaksın bana Nihat!

Karaköyde, Tünel sırasındaki kunduracıda tam istediğimi buldum. Pazarlık, pazarlık, pazarlık. Annem bir lira verdi, bir mecidiye aldı.

Köprü başında arabalar nöbet bekliyor. Bir kupaya biniyoruz. Haliç pembe bir akşamla dolmuş. Üstüste yığılı mavnalar, suların kıyılara attığı nesilleri tükenmiş deniz aygırlarının kadavrası. Bu siyah leşlerin kaburgalarına dizi dizi bembeyaz martılar konmuş.. Mimar Sinanın dehâsı, karşı yamacın üstüne bağdaş kurmuş, batının kızıl harmaniyesi sırtında, pembe denizi seyrediyor.

Yeni camiin önünden akşam ezanını dinliyerek geçiyoruz.

Annemin yüzüne bakıyorum: O, şimdi benim değil!

Yolların üstünde dönen tekerlekler, mesafeleri sarmakla bitiremiyor. Bayezit meydanına geldiğimiz zaman gece olmuştu. Annemin yüzünde, bir macera kahramanının büyük gözleri var. Sık sık, arabanın penceresinden karanlıklara mırıldanıyor :

— Geç kaldık!..

Sarımusa camiinin bahçesinde yatan evliyaya, dudakları yine bir fatiha gönderdi.

Evimizin kapısına anahtarı o sokuyor, kilidi o açıyor ve içeri ilk adımı, beş vakit aptestli ağzile bir besmele çekerek o atıyor.

Düşünüyorum: Annem, bir gün bu evin kapısından yalnız girip yalnız çıkacak!

Göz yaşlarımı ona göstermemek için karanlık merdivenlerde koşuyorum.

***

İKİNCİ KISIM

İki gecedir, yorganın altında yağmuru dinliyerek uykuya dalıyoruz. Şehnaz, gökün alev yarıklarla her çatlayışında, biraz daha göğsüme siniyor. Burnum, saçlarının altın baharına gömülmüş, omuzlarının sıcak yuvarlağı avucumda, onu doya doya seyrediyorum. Dudakları yarı aralık, beyaz, iri dişleri ve sipsivri, taze dilile bana bakıyor. Bir haftadır, Uykumu, olgun bir meyva gibi bu şeytanın ağzına atıyorum.

Sabahları, Karanfil kalfanın kapıya çarpan iki fiskesile uyanıyoruz: Kahvaltı tepsisi, karyolada ikimizin kucağına oturuyor. Bizim için yalı, y tağımızdan ibaret!

Biribirimizi, öğle ve akşam y meklerinde görüyoruz ancak. Yenge

— Bir çatı altında, âdeta göre ğim geliyor sizi çocuklar, diyor..

Annem, düğün günündenberi g medi. Yalnız, cumartesi sabahı biz or gittik: El öpmeğe..

Dudakları tevekkülle kilitli; g leri, bütün yaşları tükenmiş, kupku bir hüzün içinde bizi karşıladı. Şeh zı öperken, dehşetle titredim: Elind oğlunu alan bu kıza, ölüm bile bu dar soğuk sarılmıyacaktır!

Sofrada, ilk lokmayı yemed doyduk. Odada, sükûtumuzla konu tuk.

Onu, akşamın hüznü içinde yaln bırakmamak için, ev, ikindi güneşi doluyken ayrıldım.

Annem arkamızdan bakmıyordu Göz yaşlarile secdeye kapanmış bir yü zün hıçkırıklarını duyar gibi oldum...

Yolcular, içimdeki mahşerden ha bersiz, yanımdan geçip gidiyorlardı.

***

Bugün, Şehnazla kırlarda dola tık: Sonbahar yağmurlarile yıkanm tertemiz kırlarda.. Şehnaz, tek tük se vilerle kıyılara doğru inen köyün r zarlığını ne kadar seviyor! Burad mezarlıkların o topraktan tüten kasv yok. Her fâni, güneşten, çimenden v denizden nasibini alıyor. İri kavukla yan yatmış yosunlu taşlarda bile ne bir ihtiyar yüzü var. Yeşil parmak larından, damar damar kızarmış gi yaprakları sarkan iki eş mezarın önünde duruyoruz. Belli, bunların ziyaret çileri henüz toprak olmamış..

Şehnaz, yüzünde bir başka â min uçuk rengi; sesi, bir mehtap den zinde o tek heceli Karadeniz havasın dinlediğimiz gece kadar ürkek; göğsüme siniyor..

— Arkası var —

Seçme, Güzel Şiirler

Gültekin

(Değerli Türkçü Yusuf Ziya ORTAÇA)

Akınla, cenkle geçti kısa süren hayatı
Elinde yalın kılıç, altında yağız atı.

Yaymak için çalıştı Türk adını cihana
Kaç kere boyamıştı Bozkırları alkana.

Kırgızlarla, Türkeşler, sonra dokuz Oğuzlar,
Önünde teker, teker hepsi mağlûp oldular.

Ona yoldaş olunca «Alp Şalçının» ak atı
«Alpağonun» o zaman çaldı ölüm saatı.

«Kutluğ» un, Meçohanın şanını hep yükseltti
Tek başına Gültekin orduları alt etti.

Koyun yılı sonunda yumdu cenkte gözünü,
Türklük aşkı uğruna feda etti özünü.

Bir yiğit ki hayatı şanla şerefle dolu
Bir yiğit ki savaşta bükülmemişti kolu.

O tarihin malıydı gene tarihte kaldı.
Yiğit Gültekin adı dört kıt'aya ün saldı.

Orhon kitabeleri Türk adını taşıyor
Gültekin adı hâlâ kalbimizde yaşıyor.

Orhon anıtlarında her kelime, her satır
Gültekinin bitmiyen cenklerini anlatır.

Bozkır kahraman «Türkü» bağrında uyutuyor.
Gültekini savaşta Türkler örnek tutuyor.

Ali Haydar YEŞİLYURT

(1) Gültekin Koyun yılının 27 sinde öldü.
(2) Şalçı - Gültekinin atı
(3) Alpago - Oğuz Kahamanı, kumandan.
(4) Meçohan - Gültekinin amcası.

Tunayı Ziyaret

Ey Tuna, nazlı Tuna seni görmeğe geldim;
Yıllardır anlatırsın ırkımın destanını;
Kaleler ve siperler sürükleyen bir seldim,
Sana armağan ettim nice düşman kanını.

Şafak vakti suların ürperip uyanarak
Yol verirdi o geçen yağız atlı erlere;
Şimdi her akşam böyle al renklerle yanarak
İsmimi fısıldarsın uzak.. uzak yerlere.

Sen bana, tarihimde sevgili can yoldaşı;
O günleri anıp da içten çağlama Tuna;
Dindir artık gözünden akıttığın o yaşı,
Artık yeter bu kadar, yeter.. ağlama Tuna!

Faruk ORAY

Gemici

Yıllardır enginlerde enginleştin geminle;
Kudurmuş dalgalarla pençeleştin gemici.
Bir gün, belki bir dünya keşfedersin elinle;
Çok görmezse talihin o ilâhî sevinci.

Karabahtın borası, kasırgası dinmedi
Yıldırımlar, şimşekler büyüledi yolunu.
Rüyalarda gezdiğin sahiller görünmedi!
Iztırap hırpaladı kanadını; kolunu.

Gülden temiz ellerin kanayacak iplerle,
Rüzgâr, bir kırbaç gibi varlığını döğecek.
Şaşma sakın yolundan!. Ufka doğru ilerle!.
Hayat, bil ki «Hamle» dir.. Atılmayan ölecek.

Demir al limanlardan, yelken aç iklimlere!
Bir an ye'se kaptırma şen gönlünü gemici.
Ne çıkar, varmasan da vâdedilen illere;
Sana kâfi gelmez mi ÖLMEZLİĞİN SEVİNCİ?.

Sebahattin VOLKAN

İzmir Akşamları

Sardıkça güzel İzmiri bir tatlı kızıllık
Giymiş yine al fistanı süslenmiş ufuklar.
Körfez içiyorken bu güzellikleri lık.. lık...
Birlikte misafir getirir akşamı rüzgâr.

Enginlere kotrayla açılmış pupa yelken,
Sevdalı gönüller yeni mehtabı ararken.

Sahilde soyunmuş suya girmiş diye mehtap
Dalmış bu güzel manzaranın seyrine İzmir
Akşamları sessiz gezinirmiş diye mehtap
Hasretle arar dalgalar enginleri birbir...

Enginlere kotrayla açılmış pupa yelken,
Sevdalı gönüller yeni mehtabı ararken.

Ercümend ALACAKAPLI

O Su

O su dört mevsimin yârânı, dengi.
Değişir onlarla sesi, ahengi.
Üstüne akşamın hüzünlü rengi
Kırıla, kırıla akseder gider.

Çıkmıyor benim de derdimi yazan;
Suda yapraklar var yaklaşmış hazan.
O su sessiz akar.. Coşar da bazan
Kıvrıla, kıvrıla rakseder gider.

Özdemir ÖZDI